

LLUCH, Carles

Novel·la catalana i novel·la catòlica. Sales, Benguerel, Bonet

Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2014, 310 p.

ISBN 978-84-9883-725-4

Una de les llacunes que tenia la disciplina literària a Catalunya fins fa pocs anys era l'estudi de la producció catalana inscrita dins del que s'ha convingut a etiquetar com a novel·la catòlica, un corrent novel·lístic europeu certament rellevant conreat entre els anys 1930 i 1950, les puntes de llança del qual van ser François Mauriac, Georges Bernanos, Graham Greene i Julien Green. Les aproximacions al corpus català susceptible de ser encasellat com a novel·la catòlica, fetes per Joaquim Molas i per Maria Campillo i Jordi Castellanos ja fa uns decennis, reclamaven un aprofundiment i una actualització que integrés les noves aportacions bibliogràfiques tant en l'àmbit internacional com local. Aquesta és justament l'empresa que ha dut a terme Carles Lluch al llarg dels darrers anys. La publicació de diversos treballs acadèmics, d'entre els quals destaquen *La novel·la catòlica a Catalunya. Precedents teòrics (1925-1936)* (2000), que va merèixer el Premi Joan Maragall 1998; *Crítica literària i debat religiós* (2013), epistolari entre Manuel de Pedrolo i Maurici Serrahima; i *Novel·la catalana i novel·la catòlica. Sales, Benguerel, Bonet* (2014), reconegut amb el Premi de la Crítica Serra d'Or d'Estudis Literaris 2015, no només resol la migradesa bibliogràfica que apuntàvem, sinó també avala Lluch com el gran especialista actual en novel·la catòlica en el marc dels estudis catalans.

Novel·la catalana i novel·la catòlica. Sales, Benguerel, Bonet, perfectament vertebrada diacrònicament i temàticament, constitueix una obra de referència des de les òptiques de la història de la literatura i del mercat editorial, d'una banda, i de la història del pensament religiós, de l'altra. En primer lloc, Lluch ofereix una útil introducció al concepte de novel·la catòli-

ca, una etiqueta que, tal com consigna de manera detallada, ha generat moltes controvèrsies; igualment, presenta una visió panoràmica de la producció europea pertanyent a aquest corrent novel·lístic, que constituï «un autèntic fenomen sociocultural, una “moda”» (p. 19), escrita en bona mesura sota el signe de Fiódor Dostoievski i, sovint, amb imbricacions amb un dels altres corrents literaris europeus igualment consagrat a abordar la condició humana i preocupat per la crisi de valors: l'existencialisme. En segon lloc, fa una relació de la recepció d'aquest corrent a Catalunya des dels precedents fins als màxims representants: més enllà dels escriptors esmentats, ressegueix l'impacte que tingueren G.K. Chesterton, Maurice Baring, Jacques Maritain, Emmanuel Mounier, Nikos Kazantzakis i Boris Pasternak, entre d'altres, tant pel que fa al mercat del llibre com a la crítica literària —més aviat escassa—, la figura més destacada de la qual fou Joan Triadú. Lluch cataloga la producció de novel·la catòlica catalana i la delimita cronològicament entre els anys 1955, quan Xavier Benguerel va publicar *El testament* i *El desaparegut*, i el 1964, l'any que van veure la llum *L'anell al dit*, de Josep A. Baixeras, i *El pobre senyor Font*, de Benguerel, quan ja s'imposava el realisme històric. En tercer lloc, argumenta la pertinença de Joan Sales, Xavier Benguerel i Blai Bonet al corrent mitjançant la identificació en sengles produccions de les temàtiques que li són pròpies i de les influències rebudes (Dostoievski, Bernanos i Greene en Sales; Mauriac en Benguerel; Sant Joan de la Creu, la generació del 27, Cela, Juan Goytisolo, Saint-Exupéry, Camus, Faulkner i sobretot Bernanos en Bonet). També desenvolupa detallades i convinents exegesis que abonen la idea

que són els màxims representants catalans del corrent. Les lectures d'obres canòniques com ara *Incerta glòria*, de Sales; *El testament*, de Benguerel; o *El mar*, de Bonet, que complementen, matisen o dissenyent obertament les formulades per altres estudiosos, constitueixen el pinyol del llibre. Sens dubte, aquestes interpretacions des del prisma religiós romandran com una aportació fonamental al coneixement de tots tres novel·listes. En darrera instància, Lluch aborda la producció d'autors més tangencialment vinculats amb el corrent i que tingueren una producció menor des del punt de vista de la qualitat literària: Josep A. Baixeras, Ramon Planes (influint per Mauriac), Josep M. Espinàs (més inspirat en Bernanos i Greene), Miquel Llor i Ramon Folch i Camarasa.

Malgrat que no quedí consignat en el sumari del volum ni s'expliciti en la introducció, el llibre de Lluch és també una aportació a tenir en compte des del punt de vista dels estudis de la traducció literària, atès que informa del teixit de transvasaments entre els sistemes literaris català, francès, anglès i castellà durant els anys que la censura franquista i la precarietat del mercat del llibre en català condicionaven en bona mesura la circulació d'obres. De fet, en el desenrotllament expositiu dels capítols centrals es posa en evidència fins a quin punt el fet traductològic va ser un actiu rellevant en la difusió de la novel·la catòlica estrangera a Catalunya i en la conceptualització i la praxi literàries d'alguns dels escriptors autòctons, com també en l'envigament del mercat del llibre català.

Lluch explica que novel·les d'autors com ara Green, Kazantzakis, Gertrud von Le Fort, Gilbert Cesbron i Boris Pasternak van ser primerament conegudes a Catalunya mitjançant traduccions i comentaris crítics en castellà. Semblantment va passar en l'obra del crític catòlic Charles Moeller *Littérature du xxe siècle et christianisme*, que va ser «traduïda al castellà entre 1955 i 1960, [i] exercí una gran influència i contribuï a unir els termes “literatura” i “cristianisme”

d'una forma generalment acceptada» (p. 49). De resultes —sobretot, però no només— de la censura, les versions catalanes de les novel·les més rellevants del corrent no van aparèixer fins força anys més tard, quan la producció autòctona perdía vigència. Entre 1963 i 1968 «es produí un veritable esclat [de traduccions] en el qual participaren col·leccions tan diverses com “Blanquerna”, d'Edicions 62, “Isard”, de l'editorial Vergara, i “A Tot Vent”, de Proa» (p. 51). L'allau de traduccions, doncs, arribà amb retard, quan el corrent a Catalunya ja s'esllanguia. D'aquí que les múltiples versions catalanes d'autors tan reconeguts com Greene i Mauriac fossin rebudes, tanmateix, com a obres ja no del tot vigents.

La monografia posa de manifest que, del conjunt d'escriptors que conrearen la novel·la catòlica, només en Joan Sales i en Folch i Camarasa l'activitat traductològica hi tingué un pes important —fet en part indicatiu que el corrent no constituí un moviment articulat. Pel que fa a Sales, director —flanquejat per Benguerel— d'El Club dels Novel·listes, exposa la seva tasca com a editor de traduccions i com a traductor, marcada pel seu cristianisme militant. Quant a novel·les inscrites en l'esfera catòlica, que volgué promoure sobretot des del seu segell, traduí *El crist de nou crucificat* (1959), de Kazantzakis; *Els germans Karamàzov* (1961), de Dostoievski; i *Thérèse Desqueyroux*, de Mauriac (1963, publicada a Vergara). Complicacions amb els drets editorials van impedir que Sales pogués incloure al catàleg d'El Club dels Novel·listes les traduccions de Bernanos, Greene i Pasternak, cosa que hauria convertit la col·lecció en la principal plataforma de difusió de la novel·la catòlica. Lluch, que consigna els intents fallits de Sales per tal de publicar algunes obres de referència del corrent, explica que, per contra, sí que aconseguí publicar *La quarta vigília*, de Johan Falkberget, traduïda i prologada per Joan Fuster. L'estudiós també fa constar la tasca divulgativa que dugué a

terme Sales a fi de promoure els autors catòlics, com ara les conferències que dictà sobre Kazantzakis al Centre de Lectura de Reus (gener de 1960) i a les Joventuts Musicals de Barcelona (abril de 1960). D'*Incerta glòria* en detalla la importància que tingué el procés de traducció de l'obra al francès, a càrrec de Bernard Lesfargues, pel que fa a la complexa gènesi textual, que no va culminar fins el 1971, i també en consigna la trajectòria seguida fins a la publicació en castellà el 1969, signada per Carles Pujol. Lluch proporciona una relació de la bona acollida que tingué la traducció francesa de l'obra, publicada per la prestigiosa editorial Gallimard (va ser ressenyada a *Le Monde*, *Esprit*, *Combat* i *Le Bulletin de Lettres*), i explica que no va ser fins aleshores que el llibre es va vincular amb el corrent de la novel·la catòlica. Sobre la recepció tant catalana com francesa consigna que se'l relacionà amb Dostoievski, Bernanos i Greene; en l'exègesi del text Lluch identifica els elements deutors de cadascun d'ells.

A diferència de Sales, la traducció tingué molt poc pes en l'obra de Benguerel i de Bonet circumscrita en la novel·la catòlica, segons Lluch. De fet, es limita a un text que els implica tots dos: la traducció que va fer Bonet al castellà d'*El testament* (li van fer l'encàrrec el 1958, després de la publicació d'*El mar*, però no va veure la

llum fins el 1974). Al darrer capítol Lluch hi fa constar només la traducció d'Espinàs al castellà de la novel·la *Vous verrez le ciel ouvert*, de Gilbert Cesbron, publicada per Destino el 1957, i les diverses traduccions de Graham Greene signades per Folch i Camarasa: *El poder i la glòria* (1965), *El ministeri de la por* (1965), *Final d'home* (1967), *Ens podeu deixar el marit?* i *altres comèdies de la vida sexual* (1968). Segons que argumenta en l'anàlisi textual, a pesar d'haver fet aquestes quatre traduccions, Folch no s'inspirà en l'escriptor anglès.

La lectura focalitzada en el fet traductològic, en la crítica literària i en la important malla d'influències que desgrana Lluch en l'exercici hermenèutic permet afirmar que *Novel·la catalana i novel·la catòlica*. Sales, Benguerel, Bonet és una aportació significativa a la disciplina de la història de la traducció i dels estudis de recepció. Al capdavant, la monografia posa de manifest, una vegada més, que les produccions catalanes, com les inscrites dins del corrent de la novel·la catòlica en aquest cas, convé posar-les en relació amb altres sistemes literaris si se'n vol tenir un coneixement més ric i rigorós.

Teresa Iribarren

Universitat Oberta de Catalunya

